

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2023, Cilt:12, Sayı:2, 223-248
doi:10.28956/gbd.1312409

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2023, Volume:12, Issue:2, 223-248
doi:10.28956/gbd.1312409

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma/ Research Article
Arktik Güvenliğini Yeniden Düşünmek: Değişimler ve Zorluklar
Rethinking Arctic Security: Changes and Challenges

Yazar(lar) / Writer(s)

Onur LİMON, Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, onurlimon2538@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4097-303X
Elif GÜRDAL LİMON, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Türkiye, elif.gurdal@gumushane.edu.tr, ORCID:
0000-0001-5110-6524

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.
This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 09.06.2023
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.11.2023

Atıf Bilgisi / Citation:

Limon O. ve Limon E.G., (2023). Arktik Güvenliğini Yeniden Düşünmek: Değişimler ve Zorluklar, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), ss 223-248. doi:10.28956/gbd.1312409

ARKTİK GÜVENLİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: DEĞİŞİMLER VE ZORLUKLAR

Öz

Arktik, yeryüzünün benzersiz ve önemli bir parçasıdır. Dünyanın geri kalanından çok daha hızlı değişmekte ve uluslararası ilişkilerin odağı hâline gelmektedir. Güvenlik kavramı muğlaktır ve gerçekte ne olduğunu tanımlamak kolay değildir. Nesnel anlamda, edinilmiş değerlere yönelik tehditlerin olmamasını, öznel anlamda ise bu tür değerlere saldırılacağına dair korkunun olmamasını ölçer. Soğuk Savaş'tan günümüze Arktik'teki güvenlik tehditlerinin şekli (askerî, nükleer, çevresel vb.) değişse de güvenlik sorunları bölge devletlerinin güvenlik çıkarlarıyla iç içe geçmeye devam etmektedir. Bu makalenin amacı, Arktik güvenliğinin değişimini ve bu değişimin nasıl gerçekleştiğini incelemektir. Makalede nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bilgilerin analizinde betimsel ve kısmen yorumlayıcı anlatım yöntemleri tercih edilmiştir. Arktik Devletleri'nin güvenliği bölgesel düzeyde birbirine bağlıdır ve bir aktörün eylemi diğerlerini etkilemektedir. Makale; Arktik güvenlik yörüngesinin, öncelikle bölgesel ilişkiler tarafından yönlendirilmediğini, bölgesel iş birliğinin dirençli ve açık olmasına rağmen güven inşa çabalarının azaldığını ortaya çıkarmaktadır. Mevcut durumda Arktik Devletleri'nin birbirlerine yönelik gerçek saldırı algıları düşüktür. Özelde Rusya genelde ise Rusya ve Çin ile Arktik'te uluslararası iş birliği ve güvenliğin 24 Şubat 2022'deki Rusya'nın Ukrayna saldırısı öncesi seviyelerine dönmesi güçtür.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Arktik güvenliği, Arktik güvenlik sorunları.

RETHINKING ARCTIC SECURITY: CHANGES AND CHALLENGES

Abstract

The Arctic is a unique and important part of the Earth. It is changing much faster than the rest of the world and is increasingly becoming the focus of international relations. The concept of security is vague and it is not easy to define what it really is. Objectively, on the one hand it measures the absence of threats to acquired values and on the other hand, subjectively the absence of fear that these values will be attacked. Although the form of security threats (military, nuclear, environmental, etc.) in the Arctic has changed since the Cold War, security problems continue to be intertwined with the security interests of states in the region. The aim of this article is to examine the changing of Arctic security and how this change has occurred. Qualitative research methods were used for the article. Descriptive and partially interpretive narrative methods were preferred in the analysis of the acquired information. The security of Arctic states is interconnected at the regional level, and the actions of one actor have implications for others. The article shows that the evolution of security in the Arctic is not primarily driven by regional relations and that confidence-building efforts are declining, although regional cooperation is resilient and open. In the current situation, the perception of real attacks of the Arctic states towards each other is low. With Russia in particular and Russia and China in general, it is difficult for international cooperation and the Arctic security to return to the levels that prevailed before Russia attacked Ukraine on February 24, 2022.

Keywords: Arctic, Arctic security, Arctic security problems.

GİRİŞ

Bölgeleri tanımlamak veya bunlara bir sınır çizmek nadiren tartışmasıdır. Kuzey Kutbu çevresinde yayılan Arktik Bölgesi veya Arktik'in tanımları çok sayıda bilimsel, çevresel, coğrafi, politik ve kültürel bakış açısına ve ön yargıya göre önemli ölçüde değişmekte ve farklılaşmaktadır (Dodds ve Nuttall, 2016, s. 4; Limon, 2020a, ss. 98-106). Coğrafi kapsamı Beş Nordik Devleti (Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Rusya Federasyonu'nun (Rusya) deniz alanları dâhil olmak üzere güney sınırlarına doğru uzanmaktadır (Dodds, 2021, ss. 29-34; Limon, 2020a, ss. 103-104).

Şekil-1. Arktik Bölgesi Haritası (HGM, 2021).

Arktik Bölgesi önemli coğrafi özellikleri ve dünyanın diğer bölgelerine kıyasla nispeten küçük insan varlığıyla alışılmadık bir bölgedir (Dodds, 2021, s. 34). Dünyanın geri kalanından iki kat daha fazla ısınmakta (IPCC, 2022) ve ortaya çıkan 'dramatik değişiklikler' ve 'erişilebilir Arktik gerçekliği' bölgeyi uluslararası güvenlik meselelerine daha fazla bağlamaktadır. Arktik'teki buz manzarası deniz manzarası hâline geldikçe gaz, petrol, mineraller, madencilik ve balıkçılık gibi

keşfedilmiş/keşfedilmemiş erişilebilir/erişilemeyen kaynaklara olan uluslararası ilgi de artmaktadır.

Kaynaklar şüphesiz Arktik (jeo)politiginde ve güvenliğinde rol oynamaktadır. Bununla birlikte bölgedeki “kaynak savaşları” fikri daha önce birçok yazar tarafından çürütülmüştür (Dodds ve Nuttall, 2016; Exner-Pirot ve Murray, 2017; Limon, 2020a, 2020b; Osthagen, 2021). Ayrıca bazı karmaşık ve çözülmemiş hukuki sorunlar (münhasır ekonomik bölge (MEB), kıta sahanlığı, deniz rotaları, balıkçılık vb.) aktörler arasındaki etkileşimleri artırsa da Arktik’in karadan ziyade okyanus temelli özelliği uzaklık, seyreklik ve aşırı hava koşulları gibi diğer özellikleriyle birleştiğinde bölgede ticaretin, insanların ve çatışmaların akışını büyük ölçüde azaltmaktadır (Exner-Pirot ve Murray, 2017).

Medyada ve akademik çalışmalarda Arktik güvenliği ve bu güvenliğin değişimine ilişkin söylem ve yazın artarak gelişmektedir. Bunların çok azı Arktik güvenliğinin değişimine odaklanmaktadır (Exner-Pirot, 2020; Heininen, 2020; Osthagen, 2021). Özellikle Rusya’nın 24 Şubat 2022’de (24/2) Ukrayna’da başlattığı Rusya’ya göre “özel askerî operasyon” olarak ifade edilen “yasa dışı işgal”, Arktik dışında bir ülkede gerçekleşmiş olsa da Rusya’nın mekânsal yayılmacılığı bakımından diğer yedi Arktik Devleti’nde daha belirgin güvenlik korkularına ve tepkilere neden olmuştur. Bu durum Arktik güvenliğine ilişkin geçtiğimiz on yıl boyunca kabul edilen “düşük gerilimli”, “istikrarlı” ve “istisnai” bir bölge olma algısını tartışmalı bir hâle getirmiştir. Bu durum, yedi Arktik Devleti’nin (ABD, Kanada, Finlandiya, Danimarka, İsveç, İzlanda ve Norveç) 3 Mart 2022’de Arktik Konseyinin tüm toplantılarına ve faaliyetlerine Rusya’nın katılımını durdurma kararında açıkça görülebilir (U.S. Department of State, 2022).

Arktik Devletleri’nin askerî güvenlik kaygıları ve askerî nitelikte karşılıklı hareketleri dikkat çekmekte ve Arktik, bu devletlerin baskın güvenlik sorunlarının birincil bağlamı hâline gelmektedir. Son dönemde yapılan askerî yatırımlar Heather Exner-Pirot’a (2020) göre genel ve mantıklı temellere sahiptirler (s. 98).

Bunlardan birincisi siyasidir. Birkaç Arktik devleti için, bölge derin bir biçimde ulusal kimliklerine bağlıdır ve özellikle Kanada, Norveç ve Rusya için Arktik savunması siyaset stratejisi açısından gurur kaynağıdır (Exner-Pirot, 2020, s. 98).

İkincisi pratik olandır. Arktik Bölgesi ısınmakta ve deniz buzu giderek erimektedir. Bu da nakliye ve diğer faaliyetlerin (balıkçılık, hidrokarbon vb.) hızını arttırmıştır. Koşullar hâlen tahmin edilemez ve nakliye trafiği hâlen diğer küresel nakliye güzergâhları ile karşılaştırıldığında çok düşükken yasal düzenlemelerin

yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kolluk gücü (jandarma görevleri), bilimsel araştırma, çevresel izleme, uygulama, arama ve kurtarma da dâhil olmak üzere devletlerin Arktik Bölgesi üzerinde daha fazla yönetim ve kontrol uygulamalarına ihtiyaç bulunmaktadır (Exner-Pirot, 2020, s. 98).

Üçüncüsü ise stratejiktir. Gerek Batı'daki gerekse de Rusya'daki savunma analistleri hiç olmazsa caydırıcılık nedenleri ile bile olsa bölgedeki askerî gücü koruma ihtiyacı olduğunu ileri sürmektedirler (Exner-Pirot, 2020, ss. 98-99).

Bu makalenin amacı, Arktik güvenliğinin değişimini ve bu değişimin nasıl gerçekleştiğini incelemektir. Makalenin zaman aralığı Soğuk Savaş'tan 2022 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Makalede Rusya'nın 24/2'de Ukrayna'da başlattığı saldırı Rusya'nın açıkladığı şekliyle “özel askerî operasyon” değil “yasa dışı işgal” olarak tanımlanmıştır. Rusya'nın kuvvet kullanmasını meşrulaştırmaya yönelik hukuki gerekçeleri, insani müdahaleye ilişkin muğlak fikirlerden, bireysel ve meşru müdafaaya kadar uzansa da Birleşmiş Milletler'e (BM) üye devletlerden herhangi birinin başka bir devletin “toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmaktan kaçınması”nı gerektiren BM Antlaşması'nın temel ilkelerinden biri olan 2(4) maddesini ihlal etmektedir (Cavandoli ve Wilson, 2022).

Makalede nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bilgilerin analizinde betimsel ve kısmen yorumlayıcı anlatım yöntemleri tercih edilmiş, söylem ve içerik analizi kullanılarak sistematik bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Arktik Bölgesi'ndeki güvenlik sorunları genellikle eriyen buz ve buzullar, kaynak çıkarma, nükleer silahlar, askerî üsler, deniz altı faaliyetleri ve diğer faktörlerin karmaşıklığına dayalı neden-sonuç ilişkileri üzerinden tartışılmaktadır.

Bu tartışmaların içerisinde analizin sistematik bir şekilde ilerleyebilmesi için ilk olarak “askerî varlık”, “bölgesel iş birliği” ve “Arktik istisnacılığı” anahtar kavramlar ve temalar olarak belirlenmiştir. “Askerî varlık”, askerî güçlerin Arktik Bölgesi'ndeki varlığını ifade ederken, “Arktik istisnacılığı” bölgesel iş birliğinin olduğu 1990'ların ortasından 2022'ye kadar olan dönemi kapsamaktadır. Arktik Devletleri ve bölgeye dâhil olan Arktik dışı devletlerin, bölgede iş birliği ve çok taraflılık gibi normlara dayanan bir düzen ve güç dengesi müzakere etmeye çalıştıkları sürece bölgenin istisnai olduğuna işaret etmektedir (Exner-Pirot ve Murray, 2017, s. 48).

Daha sonra bu anahtar kavramlar ve temalar arasındaki ilişkiler ve örüntüler analiz edilmiştir. Örneğin, askerî varlığın artmasıyla birlikte bölgedeki güvenlik tehditleri artmamış ancak 24/2'deki Ukrayna savaşıyla birlikte bunun bölgesel iş

birliğini olumsuz etkilediği ve bölge devletlerinin askerî varlığını genişletmeye yönelik girişimleri gibi bulgulara odaklanılmıştır. Ayrıca, Arktik Bölgesi'ndeki güvenliğin sağlanması ve risklerin yönetilmesi için uluslararası iş birliği ve diplomasiye vurgu yapılmıştır. Ancak devletler arasındaki çıkar çatışmaları ve politik anlaşmazlıklar iş birliği çabalarını zorlaştırmaktadır. Yedi Arktik Devleti, Rusya'yla başa çıkmak için gerçekçi ve etkili angajman stratejileri bulmak zorundadır. Bu bağlamda Arktik güvenliği ve değişiminin iki kategoride—askerî güvenlik ve ortak güvenlik—ve bunlara karşılık gelen farklı zaman dilimlerinde ele alınabileceği değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda makale amacına uygun olarak şu şekilde yapılandırılmıştır: Birinci bölümde, Arktik güvenliğine ilişkin kavramsal bir açıklama getirilmekte ve Arktik güvenlik sorunları tanımlanmaktadır. Burada Arktik'teki güvenlik tehditlerinin şekli (askerî, nükleer, çevresel vb.) değişse de güvenlik sorunlarının bölge devletlerinin güvenlik çıkarlarıyla iç içe geçmeye devam ettiği belirtilmekte ve güvenlik sorunları askerî güvenlik ve ortak güvenlik olmak üzere iki başlıkta toplanmaktadır. Askerî güvenlik kategorisi, bölgenin askerîleştirilmesi ile ilişkili olup denizaltı faaliyetleri, füze savunma sistemleri, askerî üsler vb. meseleleri kapsamaktadır.

Bu tür sorunlar özellikle Soğuk Savaş, sınırlı ölçüde Soğuk Savaş sonrası ve artan bir şekilde 24/2'deki Ukrayna savaşı sonrası daha fazla dikkat çekmektedir. Ortak güvenlik kategorisi ise arama kurtarma operasyonları, korsanlık, terörizm ve çevresel felaketler gibi tehditlerle ilgilidir. Bu tür sorunlar ise çoğunlukla Soğuk Savaş sonrası dönemden 24/2'ye kadar Arktik Bölgesi'nin güvenlik gündeminde yer almıştır.

İkinci bölümde, Arktik güvenliğindeki değişimler ve bu değişimlere karşılık gelen dört dönem tanımlanmaktadır: 1) Soğuk Savaş'ın güvenlik bağlantısı (1950'ler-1980'ler), 2) Geçiş döneminin güvenlik bağlantısı (1980'ler-1990'lar), 3) Soğuk Savaş sonrası güvenlik bağlantısı (2000-2022) ve 4) Ukrayna'nın devam eden yasa dışı işgalinin güvenlik bağlantısı (2022-?). Bu zaman dilimlerinin güvenlik bağlantısı ve uygulamaları incelenerek Arktik güvenliğindeki değişimin nasıl gerçekleşti ortaya çıkarılmaktadır. Böylelikle “askerî varlık”, “bölgesel iş birliği”, “Arktik istisnacılığı” gibi kavramların nasıl değişime uğradığı veya değiştiği, askerî güvenlik ve ortak güvenlik kategorileri içerisinde görülmektedir.

Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular tartışılmaktadır. Arktik Devletleri'nin birbirlerine yönelik gerçek saldırı algıları düşük olsa da özelde Rusya genelde ise Rusya ve Çin ile Arktik'te uluslararası iş birliği ve güvenliğin 24/2 öncesi seviyelerine dönmesinin güç olduğuna dikkat çekilmektedir.

1. GÜVENLİK KAVRAMI VE ARKTİK GÜVENLİK SORUNLARININ TANIMLANMASI

Güvenlik kavramı muğlaktır (Baylis, 2021) ve güvenlik kavramının gerçekte ne olduğunu tanımlamak kolay değildir. Tanımlar belirsiz ve genellikle üzerinde anlaşmaya varıl(a)mamıştır. Balzacq’a göre bu belirsizliğin nedeni, kavramın içsel ideolojik boyutundan kaynaklanmaktadır (Balzacq, 2005). Güvenlik kavramının genel kabul gören bir tanımı olmasa da önemli ve çok boyutlu olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır.

Güvenlik; nesnel anlamda, edinilmiş değerlere yönelik tehditlerin olmamasını, öznel anlamda ise bu tür değerlere saldırılacağına dair korkunun olmamasını ölçer (Wolfers, 1952, s. 485). Bu, öldürülmemek, saldırıya uğramamak veya ezilmemek gibi bir şeyin eksikliği olduğu anlamına gelmektedir. Tehlikeden kurtulma anlamında yorumlanabilirse güvenlik, aynı zamanda olumlu anlama sahiptir (Heininen, 2013, s. 96). Kim ve hangi değerler için güvenlik sorusu (Baldwin, 1997, s. 13) “temel değerlere karşı tehdidin yokluğu” olarak cevaplanabilir (Baylis, 2008, 2021).

David Baldwin, güvenliği sağlamanın bazen marjinal değerler ve asal değerler dâhil olmak üzere diğer değerlerden fedakârlık etmeyi gerektirdiğini öne sürmektedir (Baldwin, 1997). Arnold Wolfers ise, “güvenliğin” genellikle normatif bir terim olduğunu savunmaktadır. Uluslar tarafından “ya uygun—kabul edilen bir amaca yönelik rasyonel bir araç—ya da ahlaki, en iyi ya da en az kötü eylem tarzı” olmak için uygulanır. İnsanların tehlike ve tehditleri algılama ve tanımlama konusunda farklı olması gibi, Wolfers da farklı ulusların farklı güvenlik beklentileri olduğunu iddia etmektedir (Wolfers, 1952). Barry Buzan, uluslararası güvenlik çalışmasını tehditler üzerine yapılan bir çalışmadan daha fazlası olarak görür. Aynı zamanda hangi tehditlerin tolere edilebileceğini ve hangilerinin acil eylem gerektirdiğini de araştırmaktadır. Güvenlik kavramını güç ya da barış olarak değil, ikisi arasında bir şey olarak görmektedir (Buzan, 2015).

Güvenlik kavramının—geleneksel kökenlerinden Soğuk Savaş ve sonrasına—tarihsel gelişimi oldukça dinamiktir. Soğuk Savaş’tan sonra, güvenliğin anlamını yeniden tanımlamak için çok çaba sarf edilmiş, II. Dünya Savaşı sonrası anlamına bağlı kalmak isteyen “gelenekçiler” (devletlerin askerî güvenliği) ile diğer sektörleri de dâhil etmek isteyen “genişleticiler/derinleştiriciler” (devletlerin askerî ve askerî olmayan güvenliği) arasında çokça tartışılmıştır.

Gelenekçiler, güvenlik kavramının insan faaliyetlerinin neredeyse her alanını kapsayacak şekilde genişletilirse anlamını yitirebileceğini savunmaktadır (Atland,

2007, s. 8). Buna göre güvenlik kavramı, askerî güçlerin kullanımı veya kullanım tehdidi ile ilgilidir. Böyle bir güvenlik kavramı temelde bir ulusun egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğü gibi bazı temel değerlerini tehlikeye atmaktadır. Güvenlik kavramı; hem dışsal yani diğer devletlerden kaynaklanan tehditler hem de içsel yani ayrılıkçılık talep eden gruplardan veya bölgelerden kaynaklanan tehditler olabilir. Bu durumda güç kullanımı, tehdit kaynağı olduğu kadar barış ve güvenliği sağlama aracı da olabilir (Baylis, 2008; Tickner, Booth ve Smith, 2015).

Genişleticiler, güvenlik meselelerini askerî güvenliğin ötesine taşır ve insanın varoluşunu etkileyen diğer tehdit türlerine odaklanmaktadır (Atland, 2007, s. 8; Baysal ve Lüleci, 2015, s. 68). Bireylerin, insanların ve bir bütün olarak insanlığın güvenliğinden bahsedilirken güvenlik kavramı genişler. Burada terörizm, yoksulluk, insan hakları ihlali, salgınlar ve göç gibi yeni tehdit türleri tanımlanır (Baylis, 2008, s. 74). Gelenekçilerin aksine genişleticiler güvenlik gündeminin belirli sınırlarını çizmez. Onların bu yaklaşımı Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap De Wilde'ye göre güvenlik kavramının içinin boşalmasına neden olmaktadır (Buzan, Waever ve Wilde, 1998, ss. 2-4).

Derinleştiriciler ise güvenlik alanına devlet dışındaki yeni referans nesnelere dâhil ederek güvenlik anlayışını geliştirmeye odaklanmıştır. Bu yeni referans nesnelere genellikle devletten farklı analiz düzeylerinde bulunmaktadır. Örneğin bireyler, toplumlar veya tüm insanlık olabilir. Genişletici ve derinleştirici yaklaşımların içinde yer alan inşacı ve eleştirel bakış açıları arasında önemli farklılıklar bulunsa da bu yaklaşımlar genel olarak güvenliğin nesnel bir durum ve tehditlerin sadece maddi güçlerle sınırlı olmadığına ve güvenliğin değişken bir kavram olduğuna dair temel varsayımları paylaşmaktadır (Baysal ve Lüleci, 2015, s. 69).

Güvenlik kavramının yanı sıra sorunlar ve değerler dizisi tanımlanırken ilk sorular şunlardır: Kimin güvenliği ve kim için güvenlik? Bu sorular, birkaç güvenlik aktörünün veya öznesinin var olduğunun tespit edilebileceğini göstermektedir. Bunlar arasında devlet/ulus (güvenlik-politik seçkinler tarafından belirlenir ve kontrol edilir), birey/vatandaş, toplum, uluslararası toplum, insanlık/dünya vardır. Lassi Heininen'in ifadesiyle; sadece bir devlet veya millet değil, halklar ve bireyler de (insan olarak) güvenlik öznesi olarak tanımlanabilir (Heininen, 2013, s. 97).

Olayların birden fazla nedeni olması, bunların hangi ölçütlere göre yapılacağı ve bütüncül bir anlayışın nasıl elde edileceği diğer bir ifadeyle analiz düzeyi (birey, birim/devlet, alt birim, alt sistem ve sistem) sorununu beraberinde getirmektedir

(Buzan, 2015; Singer, 2006). Düzeylerin hiçbiri bilgi veya açıklama verme bağlamında diğerine baskın olmadığı gibi kısmen bir ağırlık paylaşımı yapmanın da karmaşık olduğu kabul edilmelidir (Buzan, 2015, s. 213). Hangi olayın hangi analiz düzeyinde en çok bilgiyi verdiği tartışmalı olduğundan (Buzan, 2015, ss. 212-213) bu makalede Arktik konusunda hâlâ Hobbesçi bir çatışma ortamı ve dolayısıyla realizmin daha açıklayıcı olduğu realist analiz düzeyi anlayışı kabul edilecektir. Bu bakış açısı, uluslararası ilişkilerde devlet çıkarlarının, güç mücadelelerinin ve ulusal güvenliğin merkezi önemde olduğunu vurgulamaktadır (Donnelly, 2019).

Arktik güvenlik ortamı, onu stratejik çıkarlar ve rekabet tarafından yönlendirilen veya bölgesel iş birliği ve ortak çıkarların hâkim olduğu şeklinde tasvir eden geniş kapsamlı genel ifadelerle tanımlanabilir (Limon, 2021b). Ancak bölgenin güvenlik sorunlarını tanımlamak ve Arktik Devletleri'nin bölgedeki güvenlik çıkarlarını ve zorluklarını nasıl algıladıkları ve bunlara nasıl yanıt verdikleri konusunda genelleme yapmak zordur (Osthagen, 2021, ss. 62-63).

Soğuk Savaş'tan günümüze Arktik'teki güvenlik tehditlerinin şekli (askerî, nükleer, çevresel vb.) değişse de güvenlik sorunları, bölge devletlerinin güvenlik çıkarlarıyla iç içe geçmeye devam etmektedir. Güvenlik sorunları nedensellik üzerinden tartışıldığında sorunlar genellikle; iklim değişikliğine bağlı olarak eriyen buz ve buzullar, kaynak çıkarma, balıkçılık, nükleer silahlar, askerî üsler, denizaltılar vb. faktörlerin karşılaştırılması ve karıştırılmasıdır.

Genelden önemli olana geçildiğinde ise güvenlik sorunlarını daha önce belirtildiği şekliyle iki başlıkta toplamak mümkündür: 1) askerî güvenlik ve 2) ortak güvenlik. Askerî güvenlik, çoğunlukla sınırlarla ilgili konuları (denizaltı faaliyetleri, füze savunma sistemleri, askerî üsler vb.) kapsamaktadır. Bu çoğunlukla Soğuk Savaş, Soğuk Savaş sonrası (sınırlı düzeyde daha çok arama kurtarma, devriye vb.) ve 24/2'deki Ukrayna Savaşı'nın güvenlik bağlantısıdır. Ortak güvenlik ise arama kurtarma, korsanlık, terörizm ve çevre felaketleri gibi tehditlerle ilgilidir. Bu çoğunlukla Soğuk Savaş sonrası dönemin 24/2'ye kadar olan güvenlik bağlantısıdır.

Bu güvenlik sorunları içerisinde, Arktik güvenlik durumunu tanımlamanın yolu, tüm Arktik Bölgesi'ndeki güvenliğin nasıl geliştirildiğine ilişkin bağlantıları tanımak veya tanımlamaktır.

2. ARKTİK GÜVENLİĞİNİ TANIMAK/TANIMLAMAK: DEĞİŞİMLER VE UYGULAMALAR

Arktik güvenliğindeki değişikliklere karşılık gelen aşağıdaki zaman dilimleri dikkat çekmektedir:

1) Soğuk Savaş'ın güvenlik bağlantısı (1950'ler-1980'ler): ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki hegemonya rekabeti ve geleneksel güvenliğin (ulusal ve askerî güvenlik) hâkim olduğu bir dönemdir (Heininen, 2020, s. 123).

2) Geçiş döneminin güvenlik bağlantısı (1980'ler-1990'lar): Çatışmadan iş birliğine doğru önemli ve köklü bir değişim görülmektedir (Heininen, 2020, ss. 123-124).

3) Soğuk Savaş sonrası güvenlik bağlantısı (2000-2022): Lassi Heininen, Soğuk Savaş sonrası güvenlik bağını 2000'lerden sonrası olarak tanımlasa da (Heininen, 2020, ss. 123-124) bu makalenin yazarları 24/2'deki Ukrayna Savaşı'nı Arktik "iş birliği" ve "istisnacılığı"nın sonu olarak gördüğünden yeni bir ayırım olarak tanımlamayı uygun bulmaktadır. Bu dönemin belirgin özelliği Arktik'te barışı, istikrarı ve yapıcı iş birliğini sürdürme taahhüdü, küreselleşme, jeopolitik istikrar, kaynakların sömürüsüne veya daha iyi erişimine (Arktik paradoksu) yol açan (küresel caydırıcılık için) iklim değişikliğinin ağır askerî (nükleer silahlar) yapılar üzerindeki etkilerine ilişkin artan endişelerdir.

4) 24/2'de Ukrayna'nın devam eden yasa dışı işgalinin güvenlik bağlantısı (2022-?): Rusya'nın Ukrayna'da başlattığı yasa dışı işgal, Arktik'te güvenlik ve istikrarın kaybolmasına neden olmuştur. İş birliğine bağlı olarak gelişen Arktik istisnacılığı kaybolmaktadır.

2.1. Soğuk Savaş ve Geçiş Döneminin Güvenlik Bağlantısı

Arktik Bölgesi sistemik rekabetteki stratejik rolü nedeniyle önem kazanmış (Osthagen, 2020) ve tam anlamıyla bir askerî harekât alanı hâline gelmiştir (McCannon, 2012, ss. 237-238). Bu durum çağın iki süper gücü arasındaki nükleer savaş kuruntusu ile daha da sürat kazanmıştır (Exner-Pirot, 2020, s. 93; McCannon, 2012, s. 238). Norveç, Sovyetler Birliği ile kara sınırını paylaşan iki NATO ülkesinden (diğeri Türkiye) biri olmuştur. Alaska, Grönland ve İzlanda, günümüzde olduğu gibi Kuzey Atlantik'te stratejik konumlara sahip yerler olmuştur. Atlantik'e sınırsız erişimi göz önüne alındığında Kuzey Kutup Dairesi içindeki Kola Yarımadası bugün de olduğu gibi Rus askerî planlamasının en önemli bir merkezi hâline gelmiştir (Osthagen, 2021, s. 61).

Norveç'in 1949'da kurucu üye olarak NATO'da yer alması, NATO ve Sovyetler Birliği arasındaki Kuzey Avrupa sınırını—NATO'nun Kuzey Kanadını—oluşturmuştur. Kuzey Kanadının savunmasının denizcilik yönü özellikle önemli olmuştur. Sovyet Donanması'nın en büyüğü olan ve en fazla sayıda balistik füze ve saldırı denizaltısı içeren Kuzey Filosu'nun ana üsleri, Kola Yarımadası'na inşa edilmiştir (Exner-Pirot, 2020, s. 93).

Sovyet stratejik denizaltıları Grönland-İzlanda-Birleşik Krallık ve Norveç (GIUK-N) geçidindeki deniz geçiş noktalarından Kuzey Atlantik'e girmek zorunda olsa da (Exner-Pirot, 2020, s. 93), 1950'li yılların başında nükleer silahlarının menzilini genişletmek ve bunları mümkün olduğunca ABD ve müttefiklerinin hedeflerine yakın konumlandırmak için de Kola Yarımadası'na yoğunlaşmıştır (Exner-Pirot, 2020; Huebert, 2019).

Sovyetler Birliğinin stratejik nükleer denizaltılarının ikinci vuruş yeteneklerini korumak için deniz buzunun altına gizlenmesi onun Arktik'teki savunma ve saldırı kapasitesini önemli ölçüde genişletmiş ve füzesarlar, erken ihbar radarları ve istihbarat istasyonları tüm Rus Arktik Bölgesi'ni kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Dodds ve Nuttall, 2016).

Sovyetler Birliğinin Arktik'teki bu genişlemesine karşılık, ABD ve müttefikleri için bölgedeki hayati stratejik hedef, Avrupa ile Amerika arasındaki deniz ve hava yollarının korunması olmuştur (Exner-Pirot, 2020; Huebert, 2019). “Uzak Erken Uyarı Hattı veya DEW Hattı (The Distant Early Warning)”—Alaska'dan Kanada'ya, Grönland üzerinden İzlanda'ya kadar Arktik genelinde bir dizi radar istasyonu—Batı'nın Sovyet nükleer tehdidine karşı verdiği askerî karşılıklardan biri olmuştur (Dodds ve Nuttall, 2016, s. 108; McCannon, 2012, s. 143).

1954-1957 yılları arasında inşa edilen DEW Hattı, kendisinden daha modern olan “Kuzey Uyarı Sistemi (North Warning System)” ile bütünleştirildiği 1985 yılına kadar da kullanımda kalmıştır. Radar ağları konusundaki iş birliği, doğal olarak hava savunma planlarının bütünleştirilmesi konusundaki tartışmalara kadar genişlemiş ve ABD ile Kanada arasında 1957 yılında “Kuzey Amerika Hava Savunma Anlaşması (North American Air Defense Agreement-NORAD)” imzalanmıştır (Exner-Pirot, 2020, s. 93; McCannon, 2012, s. 143).

Grönland'daki Thule ve İzlanda'daki Keflavik hava ve donanma üsleri Sovyetler Birliğinin askerî yeteneklerine karşı stratejik üsler olarak tutulmuş ve geliştirilmiştir. Faroe Adaları'ndaki NATO üssü, Loran-C navigasyon sistemine ve AWACS hava radar sistemine ev sahipliği yapmıştır (Limon, 2020a, s. 128). Danimarka ve Norveç

toprakları kuzeye doğru önemli jeostratejik roller oynamış, İskandinav Yarımadası'nın kuzey kısımları—1920'deki Svalbard Antlaşması'na göre askerî amaçlarla kullanılması yasaklanan Svalbard Takımadaları dışında—yoğun bir şekilde askerileştirilmiştir. Ancak Svalbard'da bile gerilim ve karşılıklı şüphe zaman zaman yüksek seviyelere çıkmıştır (Baudu, 2023, ss. 76-82).

Soğuk Savaş sırasında bilimsel keşifler (özellikle 1957-1958'deki Uluslararası Jeofizik Yılı veya Üçüncü Uluslararası Kutup Yılı) madencilik, balıkçılık ve balina avcılığı bile Soğuk Savaş'ın bu güvenlik bağları üzerinden gerçekleşmiştir. Bu durum, 1980'li yıllarla birlikte Arktik yerli halklarının ve diğer devlet dışı aktörlerin çevresel uyanışı ile başlayan çatışmadan iş birliğine doğru önemli ve köklü bir değişim geçirmiştir (Limon, 2021a, s. 792).

Sovyetler Birliği Başkanı Mihail Gorbaçov'un 1987'de yaptığı "Murmansk Konuşması" bunun itici gücü olarak kabul edilmektedir (Dodds ve Nuttall, 2016, s. 108; Exner-Pirot, 2020, s. 95; Uğur ve Dal, 2020, ss. 9-10). Gorbaçov, kuzey Avrupa'da nükleerden arındırılmış bir bölge kurulması da dâhil olmak üzere bölgedeki askerî çatışma seviyesinin radikal bir şekilde düşürülmesi, balistik füzelerle donatılmış denizaltıların Sovyet Baltık Filosundan çıkarılması, Baltık, Kuzey, Norveç ve Grönland denizlerinde donanma faaliyetlerinin kısıtlanması, askerî tatbikatları gözlemlemek gibi güven artırıcı önlemlerin genişletilmesi ve Novaya Zemlya'da nükleer testlerin ortadan kaldırılması gibi çeşitli önerilerde bulunmuştur (Gorbaçov, 1988, ss. 38-40).

Konuşma, çok taraflılığa dayalı normatif kurumların oluşumuna izin vermiştir. Bu kuruluşlar arasında Arktik Konseyi, Barents Avrupa Arktik Konseyi, Kuzey Forumu, Arktik Sahil Güvenlik Forumu, Arktik Üniversitesi gibi yapılar bulunmaktadır (Exner-Pirot ve Murray, 2017, s. 52).

Bu dönemin güvenlik sorunları askerî güvenlik kategorisi içerisinde yer almıştır. Arktik Bölgesi, küresel stratejik rekabetin bir parçası olarak önem kazanmıştır. Özellikle ABD ve Sovyetler Birliği'nin Arktik'teki askerî varlığının artması, bölgenin stratejik bir alan hâline gelmesine yol açmıştır. 1980'lerle birlikte iş birliğine yönelik yapılan açıklamalar ise bir sonraki dönemin ortak güvenlik yaklaşımlarının öncü adımları olarak tanımlanabilir.

2.2. Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Bağlantısı

Arktik Bölgesi'nin stratejik ve askerî önemi 1990'larda azalsa da devlet çıkarları büyük ölçüde bozulmadan kalmıştır (Exner-Pirot ve Murray, 2017, s. 52). Nükleer

stratejik kuvvetlerin çoğunun azaltılması ve bölgedeki konvansiyonel askerî kuvvetlerin azaltılması için önemli çabalar gösterilmiştir (Huebert, 2019). 1990’lar ve 2000’lerin başlarında, konvansiyonel kuvvetlerdeki azalma ile birlikte ABD’nin tek kutuplu yanı, Arktik’te çevresel, ekonomik ve kültürel konular da dâhil olmak üzere insan güvenliği konularına daha fazla odaklanmaya olanak sağlamıştır (Dal, 2021, s. 744; Exner-Pirot, 2020, s. 98).

“Stratejik Silahların Azaltılması Anlaşması (Strategic Arms Reduction Treaty-START 1, START 2 ve Yeni START)” ve “Arktik Askerî Çevre İş Birliği (Arctic Military Environmental Cooperation-AMEC)” bunların arasından en öne çıkanlardır. START anlaşmaları ile nükleer, stratejik ve taktik silahların sayısında önemli bir azalma sağlanırken Rusya, ABD, Norveç ve daha sonra Birleşik Krallık’ın dâhil olduğu AMEC aracılığıyla Arktik Bölgesi’ndeki askerî tesisler ve faaliyetlerden kaynaklanan çevresel tehditleri azaltmak ve çevre güvenliğini artırmak için ortak bir girişim sağlanmıştır (Exner-Pirot, 2020; Huebert, 2019; Uğur ve Dal, 2020). Ancak bu çabalar Arktik’te hem ABD’nin hem de Rusya’nın nükleer caydırıcılığa dayalı temel güvenlik politikalarına olan bağlılığını geçersiz kılmamıştır (Huebert, 2019).

Ulusal sınırların ötesinde geliştirilen iş birliği Arktik Konseyi, Arktik Bölgesi Parlamenterler Konferansı, Kuzey Forumu ve yerli halk örgütleri de dâhil olmak üzere birçok devletler arası ve devlet dışı organizasyonlar tarafından kurumsallaştırılmıştır. Bunların arasında 1996’da Ottawa Bildirisi ile kurulan Arktik Konseyi bölgesel düzeyde iş birliğinin temelini oluşturmakta ve askerî güvenliği açıkça dışlamaktadır (Dodds ve Nuttall, 2016). Günümüze kadar Arktik Konseyi’nin Arktik Devletleri arasında yasal olarak bağlayıcı üç önemli anlaşmanın müzakere edilmesi ve hayata geçirilmesi için sağladığı rol bölgede güven inşa çabalarına olumlu katkı sağlamıştır. Bu anlaşmalar:

1) Arktik’te Havacılık ve Deniz Arama ve Kurtarma İş Birliği Anlaşması (2011): Arktik’teki uluslararası arama-kurtarma kapsamını ve müdahalesini koordine eder ve her Arktik devletinin arama-kurtarma sorumluluk alanını tanımlar (Arctic Council, 2011).

2) Arktik’te Deniz Petrol Kirliliğine Hazırlık ve Müdahale İş Birliği Anlaşması (2013): Arktik’teki petrol kirliliğine hazırlık ve müdahale konusunda Arktik’teki Devletleri arasında iş birliğini, koordinasyonu ve karşılıklı yardımı güçlendirmek için tasarlanmıştır (Arctic Council, 2013).

3) Uluslararası Arktik Bilimsel İş Birliğini Geliştirme Anlaşması (2017): Arktik hakkında bilimsel bilginin geliştirilmesinde etkinliği ve verimliliği artırmak için bilimsel faaliyetlerde iş birliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Arctic Council, 2017).

Bunlara ek olarak önemli iki anlaşmadan daha bahsedilebilir. Birincisi, Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) tarafından uzun yıllar süren müzakerelerin ardından 2017’de yürürlüğe giren Kutup Kodu’dur. Arktik Okyanusu gemiciliğini düzenlemek için yasal olarak bağlayıcılığı bulunan Kutup Kodu, kutup sularındaki gemiler için inşa, ekipman, işletim, eğitim vb. hususlar ve standartlar getirmektedir (Caymaz ve Büyüksağnak, 2021, s. 760; Yirmibeşoğlu, Oktan ve Özsoy, 2021, s. 814).

İkincisi ise “Orta Arktik Okyanusu’nda Düzensiz Açık Deniz Balıkçılığını Önlemeye Yönelik Uluslararası Anlaşma”dır (Arctic Council, 2021).¹ Anlaşma, deniz ekosistemlerini korumak ve balık stoklarının korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak için uzun vadeli bir stratejinin parçası olarak ihtiyati koruma ve yönetim önlemlerinin uygulanması yoluyla düzensiz balıkçılığı önlemeyi amaçlamaktadır.

Geliştirilen bu iş birliği ve güven inşası bölge ile bölge dışında bir dizi olayın paralelinde gerçekleşmiş olsa da Batı ile Rusya arasında ilişkiler zorlaştıkça bölgesel iş birliği ve güven inşa çabaları da dalgalanmış ve azalmıştır (Exner-Pirot ve Murray, 2017, s. 60). Bu olaylar dört başlık altında incelenebilir:

1) 2004’te “Arktik İklim Etki Değerlendirmesi’nin (Arctic Climate Impact Assessment-ACIA)” yayınlanması: ACIA, iklim değişikliğinin Arktik Bölgesi’ndeki dramatik etkisini kesin bir biçimde kanıtlamış (ACIA, 2004) ve Arktik Devletleri, 2004’teki Reykjavik Bildirisi’nde bu bulguları kabul etmiştir (Arctic Council, 2004).

2) 2007’de Rusya’nın Arktik Okyanusu deniz yatağına bayrak dikmesi: Bu olay, Arktik Bölgesi’nin genişletilmiş kıta sahanlığı için girişilen bir “mücadele” veya “yarış” kaygılarının ortaya çıkmasına neden olmuş (Exner-Pirot, 2020, s. 97) ve Arktik’teki uluslararası çatışma potansiyeli hakkında endişe yaratmıştır. Rusya’nın geçmiş emperyal uygulamaları yeniden hatırlanmış ve Rusya’nın büyük güç

¹ 3 Ekim 2018’de 10 devlet tarafından imzalanmıştır. Anlaşma 16 yıl süreyle yürürlükte kalacaktır. Bundan sonra, taraflar anlaşmayı beş yıllık artışlarla yenilemeye karar verebilirler. Bu süre içinde, imza sahibi taraflar, kendi bayrağını taşıyan hiçbir geminin Orta Arktik Okyanusu’nun açık deniz bölümünde ticari balıkçılık yapmasına izin vermemeyi taahhüt etmektedir (Arctic Council, 2021).

statüsünü geri kazanmak için yeni bir projeye giriştiği yönündeki çağdaş endişeler yükselmiştir (Dodds, 2020, ss. 261-263).

3) 2008’de ABD Jeoloji İdaresinin (United States Geological Survey-USGS) Arktik Bölgesi’nin hidrokarbon rezervlerini açıklaması: Buna göre, Arktik’te yaklaşık 90 milyar varil petrol, 47.3 trilyon metreküp doğal gaz ve 44 milyar varil LNG bulunduğu, bu rezervlerin ise yaklaşık %84’ünün Arktik Okyanusu deniz alanlarında olduğu değerlendirilmektedir (USGS, 2008, s. 4).

4) 2008’de Rusya’nın Güney Osetya ve Abhazya’yı ve 2014’te Kırım’ı yasa dışı işgali: Her üç olay da Rusya’nın daha iddialı ve revizyonist hâle gelen dış politikası Rusya ile Batı arasında gerginliğin artmasına neden olmuştur. Bir arada değerlendirildiklerinde, bu işgaller Arktik’te Soğuk Savaş veya silahlanma yarışı kaygılarını devam ettirmiştir (Exner-Pirot, 2020, s. 98).

Bu olaylar bölgeye erişim, kaynak bulunabilirliği ve rekabet geliştikçe, Arktik Devletleri’ni Arktik savunma yeterliliklerine yapılan yatırımlar da dâhil olmak üzere bölgeye yönelik çıkarlarını, faaliyetlerini ve hırslarını detaylı bir biçimde ortaya koydukları Arktik strateji ve politika belgelerini geliştirmeye sevk etmiştir (Exner-Pirot, 2020, s. 98). 2008’de Gürcistan ve 2014’teki Ukrayna krizi Arktik’teki iş birliği ortamının korunup korunmadığına veya Rusya ile Batı arasında artan gerilimin Arktik’te “yeni” bir Soğuk Savaş’a yol açıp açmayacağına ve Arktik istisnacılığının sonlanıp sonlanmadığına ilişkin endişeleri artırmıştır (Dodds ve Nuttall, 2016; Exner-Pirot ve Murray, 2017). Buna rağmen yeni bir Soğuk Savaş’tan bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Aynı şekilde Arktik istisnacılığı hiçbir zaman iki tarafın (Rusya ve diğerleri) temel güvenlik gereksinimlerinin gerçekten dağıldığı anlamına gelmemektedir (Huebert, 2019).

24/2’deki Ukrayna Savaşı’na kadar Arktik’teki askerî gücün işlevi iki şekilde farklılık göstermektedir. Birincisi ve en önemlisi, askerî gücün amacı, kıyı devletlerinin MEB ve ihtilafli alanlar da dâhil olmak üzere bölgedeki kıta sahanlıkları üzerindeki egemenliğini tespit etmektir. Kaçakçılıkla mücadele, yasadışı göç, arama-kurtarma, bilimsel araştırmalara destek (teknik ve ekipman), nükleer santraller ve nükleer atık depoları da dâhil olmak üzere kritik endüstriyel ve altyapı tesislerine yönelik potansiyel terör saldırılarını önlemek Arktik Devletleri’nin silahlı kuvvetlerinin önemli görevi hâline gelmiştir (Konyshev ve Sergunin, 2019, s. 191).

İkincisi, silahlı kuvvetler bazı sembolik işlevler taşımaktadır. Örneğin, Nordik Devletleri için askerî güç onların Arktik’teki dayanışmasını sembolize edebilir (Konyshev ve Sergunin, 2019, s. 191). 2009’da kurulan “Nordik Savunma İş Birliği

(The Nordic Defence Cooperation-NORDEFECO)”—Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç’ten oluşmaktadır—katılımcıların ulusal savunmasını güçlendirmek, ortak faaliyet alanlarını keşfetmek ve ortak çözümleri kolaylaştırma amacı taşımaktadır (NORDEFECO, 2023). Rusya için, bölgeye önemli güçlerin konuşlandırılması ve Arktik’te askerî altyapının geliştirilmesi, büyük güç statüsünü koruduğunu ve hâlâ dünya standartlarında askerî yeteneklere sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bu yeni roller, askerî gücün ulusal toprakların korunması, güç projeksiyonu, caydırıcılık, çevreleme vb. geleneksel işlevlerini yerine getirmesine engel değildir (Konyshev ve Sergunin, 2019, s. 192). Ayrıca, Soğuk Savaş döneminden farklı olarak Çin artık Arktik’te önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.

Arktik, Çin’in varlığının ve etkileşiminin hem yumuşak hem de sert anlamda güç genişlemesinin bileşenleri olduğu birçok bölgeden biridir. Kendisini Yakın Arktik Devleti olarak tanımlaması, kısmen bölgeye yaptığı araştırma ve yatırımlarla kısmen de yükselen bir süper güç konumuyla bağlantılıdır. Çin’in askerî, ekonomik ve siyasi büyüyen küresel boyutu, özellikle ABD’nin Arktik’teki iş birlikçi söylemlerinde değişikliğe neden olmuştur (Bennett, 2019; Tommerbakke, 2019).

2019’daki Arktik Konseyi toplantısında ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Çin ve Rusya’yı saldırgan eylemleri nedeniyle uarmış ve Çin’in Arktik faaliyetlerinin “yeni Güney Çin Denizi” yaratma riskleri taşıdığını belirtmiştir (Bennett, 2019; Tommerbakke, 2019). Bu açıklamaların doğruluğu tartışmalı olsa da (Yılmaz ve Limon, 2022), ABD’nin Arktik Bölgesi’ni nasıl iki ülke arasında ortaya çıkan sistemik rekabetin arttığı başka bir alan olarak gördüğünü göstermektedir. Bu aynı zamanda başarılı bir güvenlikleştirme olarak da görülebilir. Örneğin, 2016’da Nordik Devletleri aktif olarak Çin ile iş birliğini derinleştirmenin yollarını ararken günümüzde bunun yerine Çin’in varlığını ve nüfuzunu sınırlamaya çalışmakta (Forsby, 2022) ve Kanada Çin’in Arktik’teki faaliyetlerini sorun olarak görmektedir (Kubny, 2021).

Bu dönemde Arktik istisnai bir alan olarak görülmektedir. Arktik Devletleri bölgedeki çıkarlarının birbirleriyle çatışmaktan ziyade birbirleriyle iş birliği yaparak (özellikle Rusya’ya karşı çalışmaktan ziyade Rusya ile birlikte çalışarak) daha iyi korunduğunu kabul etmiştir. Ancak Arktik istisnacılığı Arktik Devletleri’nin temelde yatan güvenlik gereksinimlerinin gerçekten dağıldığı anlamına gelmemektedir. Arktik Bölgesi’nin stratejik ve askerî önemi azalırken askerî güçlerin bölgedeki rolü değişmiştir.

Güvenlik sorunları ortak güvenlik kategorisi içerisinde yer almaktadır. Rusya'nın yeni askerî üsler kurması ve Arktik Okyanusu deniz yatağına bayrak dikmesi gibi bölge içi olaylar ile yine Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a ve 2014'te Ukrayna'ya saldırılarında olduğu gibi bölge dışı gelişmeler, bölgesel iş birliğini engellememiştir. Buna rağmen rekabete dayalı bir ilişkinin 24/2'deki Ukrayna savaşı öncesinde yükseldiği söylenebilir.

2.3. Ukrayna'nın Devam Eden Yasa Dışı İşgalinin Güvenlik Bağlantısı

Rusya'nın 24/2'de Ukrayna'da başlayan yasa dışı işgali Arktik'teki güvenlik manzarasını temelden değiştirmiştir. Batılı devletler Rusya'nın Ukrayna'nın yasa dışı işgalini kınamış ve yedi Arktik Devleti'nin Arktik Konseyi Başkanlığını (2021-2023) yürüttüğü bir dönemde Rusya ile iş birliğini durdurma tepkisi (U.S. Department of State, 2022)—Rusya'nın 2008'de Abhazya ve Güney Osetya, 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinden farklı olarak—1996 yılında kurulan Arktik Konseyi'nin kuruluşundan bu yana Arktik siyasetindeki en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Barents Avrupa-Arktik Konseyi (BEAC) ve Uluslararası Arktik Bilim Komitesi (IASC) gibi diğer hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşlar gibi birçok üniversite ve araştırma enstitüsü de bu yolu izlemiştir (Heininen, Exner-Pirot ve Barnes, 2022, s. 1).

Batı öncelikle ABD ve AB liderliğinde Rusya'ya yönelik yaptırımlarını artırmıştır. Ekonomik boyutta BP, Shell, French Total Energies ve Norwegian Equinor gibi büyük batılı şirketler Rusya'nın Arktik Bölgesi'ndeki Novatec, Rosneft ve Gazprom ortak projelerinden, Yamal LNG, Arctic LNG-2, Vostok-oil, Sakhalin LNG-2 ve Kharyaga petrol sahasından çekilmiştir. Hindistan ve Çin, ABD'nin yaptırım tehditleri nedeniyle Batılı devletlerin terk ettikleri varlıkları satın almak için acele etmemektedir (Konyshv, Heininen, Exner-Pirot ve Barnes, 2022, s. 332).

Batı yaptırımları Rusya'yı Arktik LNG'si için Çin sermayesine ve ihracat pazarlarına daha da yaklaştırabilir. Ancak Çin, Arktik'te izole edilmiş bir Rusya'yı izleyen Arktik dışındaki tek devlet değildir. Türkiye, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve birçok Güneydoğu Asya devleti, Arktik'e giriş yolları aramakta ve varlıklarını genişletmek istemektedir. Rusya'nın, Çin'in Yamal Yarımadası'ndaki enerji girişimlerine yaptığı yatırımı Hindistan sermayesiyle dengelemesi Rusya açısından memnuniyet verici bir gelişmedir (Buchanan, 2022).

Batı'nın göz ardı ettiği en önemli stratejik eksiklik, Rus Arktik Bölgesi'nin, tüm Arktik Bölgesi'nin anlaşılması için inanılmaz derecede önemli olduğudur. Bunun tek nedeni Rusya'nın sekiz Arktik Devleti'nin en büyüğü (Rusya, bölgedeki kara kütlelerinin yarısına, nüfusun üçte ikisine ve GSYİH'nin dörtte üçüne sahiptir) olması

değildir (Heininen vd., 2022, s. 2; Exner-Pirot ve Bloom, 2022). Batının Arktik Okyanusu'nda Çin'i olası ihlallerden (denizcilik, balıkçılık vb.) sorumlu tutmak için Rusya'nın desteğine olan ihtiyacı da önemlidir. Şimdilik, Arktik'te Çin'i yönetecek denizcilik kabiliyetine sahip Rusya dışında başka hiçbir Arktik Devleti bulunmamaktadır (Buchanan, 2022).

Batı; Arktik'teki iklim değişikliğini ele alma, çevreyi koruma ve Arktik halkları için sürdürülebilir kalkınmayı ilerletme konuları da dâhil olmak üzere Rusya ile ortak çıkarlar paylaşmaktadır. Arktik Konseyi'nin himayesinde hayata geçirilen ve yasal olarak bağlayıcı anlaşmaların (2011, 2013 ve 2017) hepsinin başarılı bir şekilde sürdürülmesi için Rusya'nın katılımı gerekmektedir (Buchanan, 2022). Unutulmaması gereken önemli bir nokta, BM ve Arktik Konseyi'ne ek olarak Arktik Devletleri'nin tamamının bir arada bulunduğu (üyesi olduğu) üçüncü bir uluslararası örgüt bulunmamaktadır (Heininen, 2013, s. 98). Bu bağlamda Rusya ile Arktik'te ilişkileri durdurmak veya askıya almak tüm Arktik güvenlik meselelerinin askıya alınması anlamına gelebilir.

Devam eden Ukrayna savaşı nedeniyle Arktik'teki uluslararası iş birliğini yenilemek için koşulların, yasal ve kurumsal çerçevelerin tanımlanması gerekebilir. Rus dış politikasının aşırı politize algısı ile Ukrayna'daki savaşın öngörülemeyen kapsamı ve süresi göz önünde bulundurularak Arktik paydaşlarının diğer bölgelerdeki sorunlara rağmen Arktik'in bir barış ve iş birliği bölgesi olarak kalıp kalmadığını doğrulaması gerekmektedir. Bu konu 2023-2025 için Norveç'in Arktik Konseyi Başkanlığında gündemine alınabilir (Konyshv vd., 2022, s. 333).

Arktik'teki tarihsel iş birliği deneyimine dayanarak iş birliğini daha az politize edilmiş bir alanda, yani bilimsel iş birliğinde (Arktik bilim diplomasisi) sürdürmek mümkün görünmektedir (Konyshv vd., 2022, s. 331; Limon, 2021a, ss. 785-788). Ancak Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya katılması, Arktik ve Baltık bölgelerindeki stratejik ortamı Rusya aleyhinde önemli ölçüde değiştirecektir (Erol, 2022, ss. 296-297). Rusya ile NATO arasındaki askerî dengesizlik nedeniyle Rusya'nın herhangi bir kıyıdaş Arktik Devleti'ne kıyasla askerî tehditlere karşı daha duyarlı olduğu dikkate alındığında Rusya'nın Finlandiya ve İsveç sınırlarında askerî kapasitesini artırarak buna yanıt vermesi kuvvetle muhtemeldir (Nilsen, 2022; YLE News, 2022).

Değişmekte olan bu güvenlik mimarisi ABD/NATO ile Rusya arasında güvenlik risklerini de artırmaktadır. Rusya ve NATO müttefikleri son yıllarda tatbikat sayısını artırmıştır (Caymaz ve Büyüksağnak, 2021, s. 763). 2022 yılı içerisinde de Çin ve Rus savaş gemileri, Eylül ayında Bering Denizi'nde ortak bir tatbikat

gerçekleştirmiştir (Schreiber, 2022). Norveç ise Ekim ayında askerî alarm seviyesini yükseltmiştir (Euronews, 2022). Deniz ve hava operasyonları yoluyla ABD/NATO ve Rus kuvvetlerinin Arktik'te erişimine ve mevcudiyetine ilişkin bilgiler, öngörülemeyen olaylara ilişkin yüksek riskler yaratmaktadır.

Tehditlerin ve güvenlik açıklarının mantığı açısından bölgede devletlerin birbirlerine yönelik gerçek saldırı algısı düşük olsa da mağlup olma korkusu savaş korkusuna ağır bastığında, gelecekte rekabetçi bir silahlanma durumundan söz edilebilir (Limon, 2021a). Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un 1987'de başlattığı girişimlerin aksine, yakın gelecekte Arktik'i nükleer silahlardan arındırma ve bölgede nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler hakkında yeni girişimler veya tartışmalardan söz etmek oldukça güçtür (Exner-Pirot, 2020, ss. 101-102).

Silahların kontrolü ve nükleer silahsızlanma gibi önemli konular ABD ve Rusya ilişkilerinin gündeminde daha alt sıralarda yer almaktadır (Heininen vd., 2022, s. 1). ABD ve Rusya'nın Anti-Balistik Füze Antlaşması, Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması, Açık Semalar Antlaşması gibi anlaşmalardan çekilmesinin ardından nükleer silah kullanım eşiği düşürülmüş olsa da taktik nükleer silahlarla ilgili düzenlemelerin olmaması önemli bir sorundur (Konyshov vd., 2022, s. 333).

Bu dönemin güvenlik sorunları askerî güvenlik kategorisi içerisinde yer almaktadır. Rusya'nın Ukrayna'da devam eden yasadışı işgali, Arktik istisnacılığının büyük ölçüde sonunu getirmiştir. Görünürde yedi Arktik Devleti'nin artık hem Rusya'yı caydırma hem de gerilimi önleyecek bir strateji izleme eğiliminde olduğu söylenebilir. NATO'nun ve bireysel olarak diğer sekiz Arktik Devleti'nin bölgedeki askerî varlığını, yeteneklerini geliştirme ve genişletme çabalarını artırdığı görülmektedir. Gelişmiş izleme ve gözetleme operasyonları, daha sık ortak askerî tatbikatlar vb. bölge için yeni bir güvenlik geleceğinin unsurlarıdır.

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde Arktik, iki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki çatışmanın merkezinde olmuştur. Bu dönemin güvenlik meseleleri askerî güvenlik kategorisi içerisinde yer almıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası güvenlik daha bölgesel bir karakter kazanmaya başlamış ve Arktik'te bölgesel ilişkiler çatışmadan iş birliğine dönüşmüştür. Güvenlik tehditlerinin kaynakları, askerî konulardan, ekonomik veya çevresel kaygılar gibi askerî olmayan konulara yönelmiştir. Bu dönemin güvenlik meseleleri ortak güvenlik kategorisi içerisinde yer almıştır. Büyük bölgesel farklılıklar olmasına rağmen Arktik'teki

askerî yatırım ve faaliyetler de azalmıştır. Bu durum 24/2'deki Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle birlikte tersine dönmüş, NATO'nun ve bireysel olarak Arktik Devletleri'nin Arktik askerî yeteneklerini geliştirme çabaları yenilenmiştir. Bu dönemin güvenlik meseleleri ise askerî güvenlik kategorisinde yer almaktadır.

Arktik Devletleri'nin güvenliği bölgesel düzeyde birbiriyle bağlantılıdır ve bir aktörün eylemi diğerlerini etkilemektedir. Arktik'in güvenlik yapısı; Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna işgallerinde olduğu gibi bölgesel ilişkiler (Arktik'teki olaylar) tarafından yönlendirilmemektedir. Bölgesel iş birliği dirençli ve açık olmasına rağmen güven inşa çabaları azalmaktadır.

Sovyetler Birliği/Rusya ve ABD/NATO arasındaki gerilimler uzun bir geçmişe sahip olsa da Çin'in ABD'nin küresel hegemon konumuna meydan okuma kararlılığı ve Yakın Arktik Devleti olarak ortaya çıkışı—Arktik'te tarihi iki kutuplu sistemin yerini alan üçlü güç dengesi (ABD/NATO-Rusya ve Çin)—bölgeyi güvenlik meselelerinin dinamiği açısından daha önemli ve tehlikeli hâle getirmektedir.

Mevcut durumda Arktik Devletleri'nin birbirlerine yönelik gerçek saldırı algıları düşüktür. Özelde Rusya genelde ise Rusya ve Çin ile Arktik'te uluslararası iş birliği ve güvenliğin 24/2 öncesi seviyelerine dönmesi güçtür. Bu durum bölgede iş birliği ve güven artırıcı çabaların olmayacağı anlamına gelmemektedir. Arktik'te NATO sorumluluğunun genişletilmesi, Rusya'nın Doğu Avrupa, Baltık ve son olarak Arktik Bölgesi'nde stratejik kontrolü kaybetmesine katkıda bulunabilir. Rusya'nın buna askerî bir cevap vermesi muhtemeldir.

Nükleer caydırıcılık sadece Rus askerî stratejisinin Arktik'te temel bir unsuru değil, aynı zamanda Rusya'nın büyük güç statüsünün de bir göstergesi ve garantisidir. Arktik'te Rusya ile yeniden müzakere ve iş birliği yapmanın yolu Ukrayna'da barış ateşinin yeniden yanmasına bağlı gibi görünüyor. Bu bağlamda bilim diplomasisi Rusya ile iş birliğini yeniden başlatmanın bir yolu olarak ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- ACIA. (2004). *Impacts of a warming Arctic: Arctic climate impact assessment*. Cambridge University Press: Cambridge. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023, <https://www.amap.no/documents/doc/impacts-of-a-warming-arctic-2004/786>
- Arctic Council. (2004). *Ministerial meeting in Reykjavik*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/1560>
- Arctic Council. (2011). *Agreement on cooperation on aeronautical and maritime search and rescue in the Arctic*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/531>
- Arctic Council. (2013). *Agreement on cooperation on marine oil pollution preparedness and response in the Arctic*. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/529>
- Arctic Council. (2017). *Agreement on enhancing international Arctic scientific cooperation*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/1916>
- Arctic Council. (2021). *An introduction to: the international agreement to prevent unregulated fishing in the high seas of the central Arctic Ocean*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://www.arctic-council.org/news/introduction-to-international-agreement-to-prevent-unregulated-fishing-in-the-high-seas-of-the-central-arctic-ocean/>
- Atland, K. (2007). *The European Arctic after the Cold War—How can we analyze it in terms of security*, No: 2007/00344, Forsvarets forskningsinstitutt/Norwegian Defence Research Establishment (FFI). Erişim tarihi: 17 Mayıs 2023, <https://www.ffi.no/en/publications-archive/the-european-arctic-after-the-cold-war-how-can-we-analyze-it-in-terms-of-security>
- Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*, 23(1), 5-26. doi:10.1017/S0260210597000053
- Balzacq, T. (2005). The three faces of securitization: political agency, audience and context. *European Journal of International Relations*, 11(2), 171-201. doi:10.1177/1354066105052960
- Baudu, P. (2023). Minding the archipelago: what Svalbard means to NATO. *Arctic Review on Law and Politics*, 14, 76-82. doi:<http://dx.doi.org/10.23865/arctic.v14.5197>

- Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 69-85. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2011/06/UIde-Guvenlik-Kavrami.pdf>
- Baylis, J. (2021). Uluslararası güvenlik. J. Baylis, S. Smith ve P. Owens (Ed.), *Küreselleşen dünya siyaseti—uluslararası ilişkilere giriş* (ss. 373-394). İstanbul: Küre Yayınları.
- Baysal, B. ve Lülecı, Ç. (2015). Kopenhag okulu ve güvenlikleştirme teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrtj/issue/7544/99268>
- Bennett, M. (2019). China reveals Arctic geopolitics to be above Pompeo's pay grade. *ArcticToday*. Erişim tarihi: 18 Nisan 2023, <https://www.arctictoday.com/china-reveals-arctic-geopolitics-to-be-above-pompeos-pay-grade/>
- Buchanan, E. (2022). The Ukraine war and the future of the Arctic. *The Royal United Services Institute*. Erişim tarihi: 18 Nisan 2023. <https://www.rusi.orghttps://www.rusi.org>
- Buzan, B. (2015). Uluslararası ilişkilerde analiz düzeyi sorununu yeniden düşünmek. K. Booth ve S. Smith (Ed.), *Uluslararası ilişkiler kuramları* (ss. 198-216). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Buzan, B., Waever, O. ve Wilde, J. de. (1998). *Security: a new framework for analysis*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Cavandoli, S. ve Wilson, G. (2022). Distorting fundamental norms of international law to resurrect the Soviet Union: The International Law Context of Russia's invasion of Ukraine. *Netherlands International Law Review*, 69, 383–410. doi: 10.1007/s40802-022-00219-9
- Caymaz, E. ve Büyüksağnak, B. (2021). Buz politikası (kriyopolitik): Arktik deniz ticaret yollarındaki güncel gelişmeler ve jeopolitik yansımaları. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Ed.), *21. yüzyılda bölgesel sorunlar* (ss. 757-774). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dal, A. (2021). Arktik Bölgesi'nde jeopolitik ve jeoekonomi: Norveç-Rusya ikili iş birliği üzerinden bir değerlendirme. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Ed.), *21. yüzyılda bölgesel sorunlar* (ss. 741-756). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Dodds, K. ve Nuttall, M. (2016). *The scramble for the Poles: the geopolitics of the Arctic and Antarctic* (1. bs.). Cambridge: Polity Press.
- Dodds, K. (2020). *The Arctic: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Donnelly, J. (2019). Realizm. Burchill, S., Linklater, A., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., Reus-Smit, C. ve True, J.(Ed.), *Uluslararası ilişkiler teorileri* (ss. 53-84). İstanbul: Küre Yayınları.
- Erol, M. S. (2022). Arktik jeopolitiğinin artan önemi bağlamında ABD'nin Arktik strateji belgesi üzerine bir okuma. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 294-322. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/74418/1226136>
- Euronews. (2022). Norway raises military alert level after suspicious drone sightings. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://www.euronews.com/2022/10/31/norway-raises-military-alert-level-after-suspicious-drone-sightings>
- Exner-Pirot, H. (2020). Between militarization and disarmament: challenges for Arctic security in the twenty-first century. L. Heininen ve H. Exner-Pirot (Ed.), *Climate change and Arctic security: searching for a paradigm shift* (ss. 91-106). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-20230-9_6
- Exner-Pirot, H. ve Bloom, E. (2022). Does the Arctic Council make sense without Russia? *Macdonald-Laurier Institute*. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://macdonaldlaurier.ca/does-the-arctic-council-make-sense-without-russia-heather-exner-pirot-and-evan-t-bloom-in-the-national-post/>
- Exner-Pirot, H. ve Murray, R. W. (2017). Regional order in the Arctic: negotiated exceptionalism. *Politik*, 20(3), 47-64. doi:10.7146/politik.v20i3.97153
- Forsby, A. (2022). Falling out of Favor: How China lost the Nordic countries. *The Diplomat*. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2023, <https://thediplomat.com/2022/06/falling-out-of-favor-how-china-lost-the-nordic-countries/>
- Gorbaçov, M. (1988). *Murmansk konuşması*. S. Sert (Çev.) (1. bs.). Ankara: Barış Basın Yayın,
- Heininen, L. (2013). Arctic security – global dimensions and challenges, and national policy responses. *The Yearbook of Polar Law Online*, 5(1), 93-115. doi:10.1163/22116427-91000120

- Heininen, L. (2020). Before climate change, ‘nuclear safety’ was there—A retrospective study and lessons learned of changing security premises in the Arctic. L. Heininen ve H. Exner-Pirot (Ed.), *Climate change and Arctic security: searching for a paradigm shift* (ss. 107-129). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20230-9_7
- Heininen, L., Exner-Pirot, H. ve Barnes, J. (2022). Introduction. L. Heininen, H. Exner-Pirot ve J. Barnes (Ed.), *The Russian Arctic: economics, politics & peoples* (ss. 1-9). Akureyri: Arctic Yearbook. <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2022>
- HGM. (2021). Arktik Bölge haritası. *Harita Genel Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://www.harita.gov.tr/urun/arktik-bolge-haritasi/305>
- Huebert, R. (2019). A new Cold War in the Arctic?! The old one never ended! redefining Arctic security. *Arctic Yearbook*. Erişim tarihi: 27 Mayıs 2023, <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2019>
- IPCC (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability. contribution of working group II to the sixth assessment report of the intergovernmental panel on climate change*, Cambridge and New York: Cambridge University Press. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023, https://report.ipcc.ch/ar6/wg2/IPCC_AR6_WGII_FullReport.pdf
- Konyshev, V., Heininen, L., Exner-Pirot, H. ve Barnes, J. (2022). Can the Arctic remain a region of international cooperation in the context of the Ukrainian crisis? *Arctic Yearbook* (ss. 328-330). Erişim tarihi: 11 Mayıs 2023, <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2022/2022-commentaries/446-can-the-arctic-remain-a-region-of-international-cooperation-in-the-context-of-the-ukrainian-crisis>
- Konyshev, V. ve Sergunin, A. (2019). The changing role of military power in the Arctic. M. Finger ve L. Heininen (Ed.), *The global Arctic handbook* (ss. 171-195). Cham: Springer.
- Kubny, H. (2021, 14 Nisan). Canada sees China as a problem in the Arctic. *Polar Journal*. Erişim tarihi: 16 Nisan 2023, <https://polarjournal.ch/en/2021/04/14/canada-sees-china-as-a-problem-in-the-arctic/>
- Limon, O. (2020a). *Arktika jeopolitiği-1: jeopolitik durum, küresel iklim değişikliği ve yeni enerji havzaları* (1. bs.). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.

- Limon, O. (2020b). *Arktika jeopolitiği-2: sorunlar ve anlaşmazlıklar, bölge ve bölge dışı aktörlerin stratejileri* (1. bs.). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Limon, O. (2021a). Arktik güvenliği: riskler ve zorluklar. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Ed.), *21. yüzyılda bölgesel sorunlar* (ss. 775-802.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Limon, O. (2021b). Arctic interests and policy of Turkey: dilemmas, approaches, and initiatives. L. Heininen, H. Exner-Pirot ve J. Barnes (Ed.), *Arctic Yearbook* (ss. 158-172). Erişim tarihi: 17 Mayıs 2023, <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2021/2021-scholarly-papers/381-arctic-interests-and-policy-of-turkey-dilemmas-approaches-and-initiatives>
- McCannon, J. (2012). *A history of the Arctic: nature, exploration and exploitation*. London: Reaktion Books.
- Nilsen, T. (2022). Shoigu vows more troops near Nordic countries. *The Barents Observer*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/12/shoigu-vows-more-troops-near-nordic-countries>
- NORDEFECO. (2023). About NORDEFECO. *The Nordic Defence Cooperation*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>
- Osthagen, A. (2020). The nuances of geopolitics in the Arctic. *The Arctic Institute—Center for Circumpolar Security Studies*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://www.thearcticinstitute.org/nuances-geopolitics-arctic/>
- Osthagen, A. (2021). The Arctic security region: misconceptions and contradictions. *Polar Geography*, 44(1), 55-74. doi:10.1080/1088937X.2021.1881645
- Schreiber, M. (2022). A U.S. coast guard ship unexpectedly encountered Chinese and Russian warships off Alaska. *ArcticToday*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://www.arctictoday.com/a-u-s-coast-guard-ship-unexpectedly-encountered-chinese-and-russian-warships-off-alaska/>
- Singer, D. (2006). Uluslararası ilişkilerde analiz düzeyi meselesi. *Uluslararası İlişkiler*, 3(11), 3-24. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2023, <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2011/06/Uluslararası-İlişkilerde-Analiz-Düzeyi-Meselesi.pdf>

- Tickner, A., Booth, K. ve Smith, S. (2015). Güvenlik revizyonu. M. Aydın (Çev.), *Uluslararası İlişkiler Kuramları* (ss. 175-197). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Tommerbakke, S. G. (2019). Strong Chinese reactions to Pompeo's speech. *High North News*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://www.highnorthnews.com/en/strong-chinese-reactions-pompeos-speech>
- Uğur, M. A. ve Dal, A. (2020). Evolving Arctic security architecture towards a cooperative one. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 3, 1-24. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijps>
- U.S. Department of State. (2022). *Joint statement on Arctic Council cooperation following Russia's invasion of Ukraine*. Erişim tarihi: 05 Mayıs 2023, <https://www.state.gov/joint-statement-on-arctic-council-cooperation-following-russias-invasion-of-ukraine/>
- USGS. (2008). Circum-Arctic resource appraisal: estimates of undiscovered oil and gas north of the Arctic Circle. *US Geological Survey*. Erişim tarihi: 05 Nisan 2023, <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/>
- Wolfers, A. (1952). National security as an ambiguous symbol. *Political Science Quarterly*, 67(481-502). doi:<https://doi.org/10.2307/2145138>
- Yılmaz, S. ve Limon, O. (2022). Çin'in Arktika politikası. M. H. Caşın, S. Kısacık ve C. Donduran (Ed.), *21. yüzyılda bütün boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti* (ss. 908-938). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yirmibeşoğlu, S., Oktan, Ö. ve Özsoy, B. (2021). Arktik Okyanusu ve Güney Okyanusu bölgelerindeki deniz buzu sorunsalı. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Ed.), *21. yüzyılda bölgesel sorunlar* (ss. 803-818). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- YLE News. (2022). Duma chair: NATO bases would not bring security to Finland. *YLE News*. Erişim tarihi: 05 Mayıs 2023, <https://yle.fi/a/3-12522419>